

***Histria antiqua*, sv. 20, Pula 2011., 536 str.**

Dvadeseti broj *Histrie antique* posvećen je temi 16. međunarodnog arheološkog savjetovanja održanog 2010. godine u Puli i Medulinu. Nakladnik časopisa je Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Centar za arheološka istraživanja, Međunarodni istraživački centar za arheologiju Brijuni-Medulin pod visokim pokroviteljstvom UNESCO-a, a sunakladnik je Društvo za povijest i kulturni razvitak Istre. Uredništvo ovoga broja na čelu s glavnom urednicom Vesnom Girardi Jurkić (Pula) čine Emilio Marin (Zagreb), Robert Matijašić (Pula), Ante Rendić-Miočević (Zagreb), Isabel Rodà (Barcelona), Guido Rosada (Padova), Francis Tassaux (Bordeaux) i Marin Zaninović (Zagreb); tajnica izdavača je Kristina Džin (Pula).

Objavljeni tekstovi recenzirani su i potvrđeni kao izvorni znanstveni članci te čine dio pripremljenih priopćenja podnesenih na 16. međunarodnom arheološkom savjetovanju “Nastambe i stanovanje od prapovijesti do srednjeg vijeka” (Pula, od 24. do 27. studenoga 2010.). Jednak naslov nosi i ovaj svezak kao temu broja. Svezak započinje “Uvodnikom glavne urednice” nakon kojega slijedi trideset i devet članaka, među kojima se nalaze i tri priopćenja iz istraživačkih kampanja (“Novitates”) tijekom 2010. godine.

Glavna se urednica u uvodniku osvrće na zapažanja i djelovanja pojedinih dugogodišnjih sudionika i suradnika poput Isabel Rodà de Llanza, Francis Tassauxa i Guida Rosade. Njihov doprinos, kao i sudjelovanje mnogih drugih uvažених stručnjaka, zaslužan je za neprekinuto organiziranje međunarodnoga arheološkog savjetovanja, kao i izlaženje ovoga arheološkoga godišnjaka tijekom šesnaest godina u dvadeset i jednom svesku (1995. – 2011.). Glavna urednica ističe da se krug suradnika bitno proširuje i mlađim generacijama, kao i brojem zemalja iz kojih dolaze. Njihov doprinos kroz nove spoznaje obogaćuje kako hrvatsku tako i inozemnu arheološku i drugu zainteresiranu javnost.

Guido Rosada iz Padove (“Abitare ad Altinum. Topografia territoriale e urbana di una terra anfibia”, 11–31) u svojem članku želi zainteresirati stručnjake za grad Altino na obalama rijeka Sile i Piave. Njegove značajke, odnosno usporedivost s poznatijim gradovima Ravenom i Akvilejom, potaknule su istraživanja o životu grada na vodi. Vode tekućice bile su izvor zdravoga života u gradu, što je pridonijelo i njegovom gospodarskom razvitku. Do prije nekoliko godina saznanja o Altinu dopirala su samo iz pera

antičkih pisaca Vitruvija i Strabona te iz nekoliko arheoloških nalaza koji su pridonijeli saznanjima o glavnoj prometnici (*Via Annia*). Moderna tehnologija aviosnimaka i satelitskoga pregleda dala je nove naznake za buduća arheološka istraživanja, a svakako je potvrdila pretpostavke o bogatstvu ovoga još nedovoljno istraženoga područja.

Erwin Pochmarski iz Graza ("St. Martin/Raab [Jennersdorf, Burgenland] in Pannonien – römische [Villen] siedlung und Gräberstraße", 33-46) iznosi podatke o petogodišnjoj istraživačkoj kampanji (od 1997. do 2001.) na lokaciji St. Martin/Raab kraj cestovne postaje *Ad Vicesinum* koju je provodio Institut za arheologiju u Grazu. Istraživano je naselje uz vilu i nekropola. Utvrđen je smjer pružanja groblja od zapada k istoku te tri tumula s dromosom koji vodi u ukopnu komoru. Grobovi su bili oskrnavljeni, no datirani su uz pomoć nalaza poput novčića i keramike u 2. stoljeće i poslije.

U radu "Everyday-life on the Pannonian Limes: Houses and their inner Decoration in Roman Brigetio (Komárom/Szöny, Hungary)" (47-62) László Borhy iz Budimpešte prikazuje drugu stranu vojničkoga života u legionarskim utvrdama na Dunavskom limesu. Rimsko civilno naselje Brigetij djelomično je iskopano, preko 300 latinskih natpisa govori o njegovom životu, međutim, iskapanja koja su počela prije gotovo dvadeset godina otkrila su nove segmente civilnoga života. Život vojnika bio je težak, ali luksuzni nalazi (kompleksan vodovodni sustav, aleje, javne zgrade, visokokvalitetne freske itd.) ukazuju na to da su vojnici svoj graničarski život nadopunjavali i ponekim udobnim i luksuznim detaljima i užicima. Rimaska država pobrinula se da i u ovom njezinom udaljenom kutku ne nedostaje kvalitetnoga kulturnoga i javnoga života, kao i visokokvalitetnih proizvoda.

Klara Buršić-Matijašić iz Pule ("Ne samo gradine", 63-76) autorica je koja je velik dio svojih radova i znanstvenoga opusa posvetila gradinama ili kaštelijerima kao prepoznatljivom obliku naselja u Istri i na istočnoj obali Jadrana tijekom prapovijesnoga razdoblja. U ovom se članku osvrće i na nizinska nalazišta u Istri, koja su česta na području Kanfanara i uz Limsku dragu. To su pojedinačni izvangradinski objekti ili manja skupina (dva do tri) objekata. Kako bi se ipak dobila kakva-takva prirodna zaštita, poneki od tih objekata nalaze se uz izlokane stijene, na hridinama i u ili uz polupećine. Pronađeni su ostaci suhozida kojima su ti objekti bili omeđeni. Ostaci grobova u obliku tumula također svjedoče o nizinskom pogrebnom prostoru. Takvi ostaci evidentirani su u kraškim poljima u Hercegovini još

1975. godine. Stoga Istra nije izoliran slučaj, zaključuje autorica, i takvi su brončanodobni nalazi mogući duž cijele obale istočnojadranskoga prostora.

Vesna Girardi Jurkić iz Pule (“Stambene zgrade, njihova dekoracija i oprema stanovanja u rimskoj Puli. Neki primjeri”, 77-90) na nekoliko primjera urbanih vila unutar stambene jezgre kolonije Pule (1. st. pr. Kr.) prikazuje bogatstvo kojim su bili okruženi članovi obitelji cara Augusta, kao i njegovi najbliži suradnici. Mozaik Kažnjavanje Dirke, mozaički podovi, freske, razne štukature, bazeni s vodom i fontane te raznovrsne brončane i kamene skulpture govore o tome u kojoj su mjeri bili zahtjevni stanovnici ovoga grada. Nešto skromnije ukrašene i opremljene bile su stambene inzule trgovačkih i obrtničkih obitelji, no s arheološkoga stajališta ti nalazi nisu ništa manje vrijedni u procjeni ukupno visoke razine urbanističkoga i kulturološkoga razvitka rimske Pule.

“Rimske vile i uvjeti stanovanja na pulskom ageru. Neki primjeri” (91-107) članak je Kristine Džin iz Pule u kojemu prikazuje uvjete stanovanja u rezidencijalnim maritimnim vilama u pulskoj okolici (peristilne vile u Barbarigi i Pomeru, rezidencijski kompleksi u uvali Verige na Brijunima i na poluotoku Vižuli kod Medulina). Glavna i zajednička odlika ovih visokovrijednih nalaza jesu kolorit i motivi freskoslikarstva pompejanskoga stila. Motivi Sfinge i plavokosoga dječaka iz Barbarige, motivi i kolorit mozaičkih podova 1. i 2. regije *Venetia et Histria* te Konstantinovoga i postkonstantinovoga doba na Vižuli 3. i 4. st. ukazuju na izuzetnu pažnju kojom su se gradile i ukrašavale rezidencije visokoga sloja društva.

Miljenko Jurković, Jean Terrier i Iva Marić (“Ranosrednjovjekovno naselje Guran”, 109-134) donose rezultate zajedničkoga istraživanja Međunarodnog istraživačkog centra za kasnu antiku i srednji vijek i Service cantonal d’archéologie de Genève, koje se provodi od 2002. godine. Ovo srednjovjekovno naselje, čiji se osnutak smješta u početak karolinške vladavine u Istri, proučava se uglavnom na trima sakralnim objektima (trobrodna bazilika, Sv. Šimun, Sv. Cecilija) i njihovim spomenicima. Proučavanjem i istraživanjem ove lokacije pokušava se utvrditi organizacija naseljavanja i života ruralnoga prostora južne Istre u ranom srednjem vijeku.

Ivančica Pavišić iz Zagreba (“Gradina Špičak u Bojačnom – prilog poznavanju visinskih naselja u Hrvatskom zagorju”, 135-144) raščlanjuje nizinske i visinske tipove naselja u kasnom brončanom dobu. Visinska naselja, odnosno izgradnja unutar gradina na području Zagorja, varaždinske

Podravine i Prigorja, daju novu dimenziju u gradnji stambenih objekata (kuća) u procesu naseljavanja gradina tijekom 12. st. pr. Kr. Utvrđeno je kako postoje mnoge kulturološke srodnosti s naseljima takvoga tipa u jugoistočnim alpskim i jugozapadnim panonskim prostorima.

Ivana Anterić, Željana Bašić, Ela Škorić i Šimun Andelinović (“Nadin Flat Necropolis”, 145-154) pokušavaju rasvijetliti demografske trendove, kao i kvalitetu života stanovništva željeznoga doba u Nadinu. Arheološkim iskopom groblja (cela 1 s 18 grobova i najmanje 45 sahranjenih osoba) te antropološkom analizom došlo se do zanimljivih podataka o duljini života pokopanih, bolestima od kojih su patili tijekom života, kao i od kojih su mogućih uzroka umrli. Pokojnici su uglavnom inhumirani, ali i spaljivani. Pronađen je i veći broj kostiju domaćih i manji broj kostiju divljih životinja. Detaljnije analize još su u tijeku.

U radu “Prilog poznavanju metalurških središta željeznodobnih naselja srednje Bosne u svjetlu novih istraživanja – primjer autohtone i primarne metalurgije željeza u naselju” (156-167) Andrijana Providur obrađuje gradinu Čolaci u Donjem Vakufu koja do sada nije bila zabilježena u bosansko-hercegovačkim stručnim ili znanstvenim glasilima. Stoga smatra da su nalazi velik doprinos izučavanju života u gradinskim naseljima središnje Bosne. Otkriveni su ostaci hematitne rude, amorfne željezne rude i troske. Ovo ukazuje na primarnu i sekundarnu metaluršku obradu. Ostaci peći/ognjišta definiraju talioničarski centar u sklopu naselja i aktivnu metaluršku aktivnost na ovom prostoru središnjebosanske kulturne grupe.

Eva Katarina Glazer (“Četverosobna kuća iz Tel al Umajrija kao primjer stanovanja u željezno doba na prostoru Levanta”, 169-175) ističe važnost nalazišta (nalazište se nalazi petnaestak kilometara od današnjega jordanskoga glavnog grada Amana) takve vrste stambenoga objekta u Tel al Umajriju. Četverosobna kuća prva je, najstarija i najbolje očuvana građevina toga tipa na prostoru Levanta u željezno doba. Tradicija takvoga stanovanja karakteristična je ondje i danas, što omogućava slikovit prikaz razvitka kulture, tradicije i civilizacije stanovnika tijekom nekoliko tisuća godina.

Boško Marijan iz Osijeka (“Gradina u Ošanićima – transformacija prapovijesnog gradinskog u urbano naselje”, 177-187) govori o transformaciji naselja na Gradini u Ošanićima kod Stoca u glavno urbano središte ilirskih Daorsa u posljednjim stoljećima pr. Kr. Terasaste padine podno Gradine

dobro su prirodno polazište za razvoj trgovačko-proizvodnoga područja. Tijekom posljednja tri stoljeća pr. Krista došlo je do djelomične reorganizacije naselja pod grčkohelenskim utjecajem. Nakon takvoga prožimanja gradski raster razvija se po načelima grčke urbanizacije.

Sineva Kukoč (“Liburnska nekropola u prirodnom i kulturnom okolišu”, 189-221) piše o prožimanju kulture pokapanja i problematici preklapanja željeznodobnoga liburnskog odnosa prema pokojnicima i novijega rimskog. Kao bogato i slojevito arheološko naselje, Nadin je zahvalan primjer za istraživanje i proučavanje takvoga negiranja, devastiranja, ali i poštivanja starijega razdoblja od strane novije romanizirane zajednice. Život, ali i kult mrtvih preklapao se i nastavljao svaki sa svojim posebitostima u urbanim središtima i oko njih.

Mato Ilkić iz Zadra (“Arheološka topografija prapovijesnih naselja u Sotinu”, 223-234) bavi se topografijom prapovijesnih naselja na području Sotina u razdoblju od eneolitika do kraja mladega željeznog doba. Površinskim prikupljanjem artefakata pokušava zaključiti koji su bili razlozi naseljavanja ovoga bogatog, ali slabo istraženoga područja hrvatskoga Podunavlja.

“Lokalitet »Rimska pivnica« u Sisku. Primjer istraživanja antičke monumentalne građevine javne namjene u drugoj polovici 19. stoljeća” (235-244) rad je Vlatke Vukelić iz Zagreba koji se bavi arheološkim istraživanjima na ovome lokalitetu tijekom 19. stoljeća opisujući tko i koje su institucije obavile prve stručne i znanstvene analize. Smatra da je doprinos tih prvih istraživača potrebno kvalitetnije valorizirati te uz pomoć njihovih nalaza i objašnjenja utvrditi točnu namjenu tada otkrivene rimske monumentalne građevine.

Jagoda Meder iz Zagreba (“Mozaici rimske vile u Ninu”, 245-256) pokušava dati veći značaj crno-bijelim podnim mozaicima pronađenim u urbanoj vili u Ninu. Smatra da crno-bijeli mozaici ostaju na margini interesa jer koloristički mozaici – koji se natječu sa slikarstvom – pobuđuju širi interes znanstvene i stručne javnosti. Pronalasci brojnih monokromatskih mozaika trebali bi dobiti, po mišljenju autorice, zasluženom mjesto u rimskoj arheološkoj baštini hrvatske istočnojadranske obale.

Autorice Paola Ventura i Anna Nicoletta Rigoni iz Trsta i Pordenonea (“Abitare e lavorare in villa: Torre di Pordenone”, 257-268) donose u preliminarnom radu novo cjelovitije tumačenje života i rada, odnosno svakodnevne upotrebe rezidencijalnoga kompleksa pronađenoga u parku Castella

di Torre. Rezidencijska vila u kojoj su obavljena ponovna arheološka istraživanja 2008./2009. ponudila je u ovoj kampanji više materijalnih dokaza po kojima je moguće preciznije datiranje nastajanja i napuštanja ovoga reprezentativnoga kompleksa.

Iulian Moga iz Iaşija ("Building God's Dwelling Place. Synagogues and Houses of Prayer in Anatolia and Eastern Europe during the Roman Period", 269-278) bavi se pomalo osebujnom temom o osobinama sinagoga i molitvenih kuća. Utjecaj židova i njihove kulture u klasično doba na nežidovsko stanovništvo dao je visok doprinos tadašnjoj zajedničkoj kulturi življenja. Njihov utjecaj na mjesnu sredinu te stupanj uklapanja u ukupne odnose u Anatoliji i jugoistočnoj Europi teme su ovoga znanstvenoga članka.

Exhlale Dobruna-Salihu s Albanološkoga instituta u Prištini ("Arhitektonski ostaci antičkog središta središnjeg dijela Dardanije (Kosova)", 279-292) u svojem se prilogu bavi izgradnjom i strukturom građevina u rimskim gradovima i municipijima središnjega dijela nekadašnje Dardanije. Bogatstvo ove rimske provincije uočava se u bogatim ukrasima i mozaičkim podovima rustičnih vila, kao i pokretnim (u municipalnim središtima poput Ulpijane i municipija D. D.) i nepokretnim skulpturama u vilama i gradovima (kod Suve Reke i Klokota). Autorica priželjkuje intenzivnija istraživanja, nakon dugogodišnje stanke, kako bi se kroz ovo arheološki bogato područje dobio jasniji prikaz stanovanja i običaja antičkoga razdoblja.

U radu "Štovanje domaćih i uvezenih božanstava u nastambama i na javnim mjestima u rimskoj Dardaniji" (293-300) Naser Ferri iz Prištine na temelju latinskih natpisa, kao jedinoga mogućega pisanoga izvora, stvara sliku o domaćim dardanskim božanstvima kao što su *Deus Andin(us)*, *Dea Dardania*, *Zbeltiurdud*, *Silvan*, *Dracco* i *Dracena*. Štovala su se i božanstva koja su se poistovjećivala s uvezenim rimskim božanstvima poput Jupitera, ali uvezena božanstva uglavnom su bila s Istoka. Njihovo se štovanje provodilo u hramovima i na kulturnim mjestima. Prihvaćena rimska božanstva štovala su se na kućnim ognjištima, po rimskom običaju, jednako kao i carski kult. Autor navodi kako su postojali i kultovi nimfi, vojnih jedinica i sl.

Giuseppe Cuscito iz Milja ("Edilizia residenziale ed edifici cristiani di culto: un problema aperto", 301-315) raspravlja u svojem članku o trima glavnim temama: privatnim građevinama namijenjenim kultovima i liturgijskim okupljanjima, kulturnim zdanjima nastalima na privatnom *domusu* ili u palatinskoj dvorani te o gradnji pastoralne namjene povezane s kulturnim mjestom.

Raspravlja i o hipotezama održavanja kršćanskih obreda u prenamijenjenim rimskim građevinama u kršćanske sakralne objekte. Pitanja koja se postavljaju u članku dugo će još biti predmet znanstvene rasprave zbog kontinuiranosti gradnje unutar samih objekata te je stoga – smatra autor – vrlo često nezahvalno tumačiti prenamijene dijelova objekata kroz vrijeme.

Ivanka Kamenjarin (“Domestic Altars from Resnik”, 317-323) osvrće se na pet malih kućnih žrtvenika pronađenih tijekom arheološkoga istraživanja na lokalitetu Resnik 2007. godine. Opisuje njihov oblik, tipologiju i utvrđuje dataciju.

Dvojica autora iz zadarskoga Muzeja antičkoga stakla, Ivo Fadić i Berislav Štefanac, u radu “Geneza grada na Trgu Petra Zoranića u Zadru” (325-332) donose, u svjetlu novih istraživanja provedenih 2006./2007., nove zaključke o slijedu urbanističkoga razvitka Zadra od antike do srednjega vijeka.

Sonja Kirchhoffer i Anamarija Kurilić iz Kumrovcia i Zadra (“Suvremeni metodološki pristupi rimskodobnom stambenom prostoru i mogućnost njihove primjene u istraživanju prostora Liburnije”, 333-345) objavljuju stručni članak o metodološkom pristupu tumačenja namjena prostorija u rimskodobnim kućama Liburnije. Raspravlja se o prilagođavanju prostorija prilikom gradnje kuće podneblju, obitelji, odnosno stanarima. Prostorije su se prilagođavale i u odnosu na zanimanjima ukućana. Uniformnost, kako je u starijim izvorima ponegdje tumačeno, nije postojala, već je svakodnevna potreba i maštovitost ljudi određivala namjenu prostora.

“Roman Architectural Elements in Poetovio” (347-354) rad je Mojce Vomer Gojkovič iz Ptuja u kojemu pojašnjava utemeljenje Poetovija i važnost njegova smještaja na sjecištu značajnih putova. Ubrzanim razvitkom po dolasku Rimljana Poetovij postaje jedno od najvećih središta u Panoniji. Bogata arhitektonska i kulturna dobra grada temelji su osebujne kulturne baštine koja nudi velik izvor saznanja za arheologe i druge zainteresirane znanstvenike.

Marija Buzov iz Zagreba (“Ancient Settlements along Sava river”, 355-374) svoj je rad posvetila proučavanju rimskih naselja uz rijeku Savu, posebno s gledišta povijesnoga i urbanističkoga razvitka. Postojao je velik broj manjih naselja i rustičnih vila uz velike vojne gradove (*Siscia*, *Mursa*, *Cibalae* i *Marsonia*). Njihov je razvoj bio potaknut postupnim pomicanjem granice Carstva, što je uzrokovalo dugotrajno razdoblje mira i lakšega gospodarskoga komuniciranja. Upravo rustične vile u ravninama ukazuju

na razvijenu gospodarsku djelatnost tijekom nekoliko stoljeća mira na tim područjima. Legionarski logori, daljnjim osvajanjima i pomicanjem granica Carstva, pretvaraju se u trgovišta i gradove. Autorica smatra da bi opsežnija arheološka istraživanja vezana uz manja mjesta dala precizniju sliku o životu i gospodarstvu rimske Posavine.

Vlasta Begović i Ivančica Schrunk iz Zagreba i St. Paula ("A Late Antique Settlement in Madona Bay, Brijuni Islands", 375-390) u prilogu analiziraju razvitak prvotno rustične vile u uvali Madona na otočju Brijuni. Izgrađena je u 1. st. pr. Kr. da bi se kasnije, s obzirom na potrebe, dograđivala i pregrađivala. Njezin razvoj u mirnim vremenima određen je izuzetnom proizvodnom i trgovačkom djelatnošću. Tijekom 5. st. počinje fortifikacija područja vile, koja se poslije u bizantskom razdoblju širi i pojačava. Urbanizacija i razvitak ove aglomeracije nastavlja se i u franačkom razdoblju te kao pomorska baza postoji još i u kasnom srednjem vijeku.

Dvojica autora iz Češke, Balázs Komoróczy i Marek Vlach iz Brna ("Types of Architecture of the Germanic Population and the Roman Army on the Territory North of the Middle Danube during the Marcomannic wars", 391-404) istražuju arhitekturu zanimljivoga područja sjeverno od srednjega toka Dunava. Germanska plemena Markomani i Kvadi imala su vlastitu stambenu arhitekturu, koja se nije kombinirala sa susjednom rimskom. Nakon poznatih ratova tijekom 2. st. uočljivija je rimska arhitektura na tom području, ali izričito odvojena, što pokazuje da nije došlo do uočljivije arhitektonske interakcije.

Anamarija Kurilić iz Zadra ("Kasnoantički stambeni objekt iz Caske (Cissa) na otoku Pagu", 405-413) obrađuje manji rustikalni objekt pronađen u istraživanju 2008. godine u uvali Caska kraj Novalje. Područje je poznato antičko nalazište, a svako novo istraživanje donosi bogate nalaze i nova saznanja o predmetima svakodnevne uporabe.

Martin Kuna i Nad'a Profantová iz Praga ("Prague-Type Culture Houses. Aspects of Form, Function and Meaning", 415-426) bave se zanimljivim istraživanjem stambenih objekata i navika stanovnika praške kulture. Kultura je datirana u drugu polovicu 6. st. i poklapa se s dolaskom Slavena u ove krajeve. Naselje Roztoky glavno je nalazište; na lokalitetu je otkriveno i locirano između 750 i 1000 nastambi, što daje suprotnu sliku i tumačenje o toj kulturi u odnosu na dosadašnja otkrića i saznanja.

U članku “Epigraphie et habitat en Istrie romaine: villae et agglomérations secondaires” (431-440) Francis Tassaux iz Bordeauxa bavi se mnogobrojnošću rimskih naselja u Istri, izuzevši četiri glavna istarska grada u carsko doba (*Tergeste, Parentium, Pola* i *Nesactium*). U radu naglašava probleme razvitka, načine grupiranja i nastajanja naselja u kasnoj antici iznoseći zaključke vrijedne razmatranja.

Enrico Cirelli iz Bologne (“Landscape and Settlements in the Valconca Territory between the Roman Period and the Early Middle Ages”, 441-448) bavi se ranosrednjovjekovnim nalazištem u dolini Valconca kraj Riminija. Nalazištu datiranom u rani srednji vijek prethodio je antički lokalitet, što dokazuje kontinuitet života bogatih zemljoposjeda na tom području.

Ante Škegro iz Zagreba (“Barcenska biskupija – *Barcensis Ecclesia*”, 449-456) utvrđuje neke nove lokacije barcenske dijeceze u zaleđu istočnoga Jadrana. Prijašnje ubikacije su povezivane s putnom postajom *Baloie*, dok novije traže poveznicu s *Bacensis civitas*, poznatom iz XI. novele cara Justinijana.

U radu “Starovjekovne nastambe s posebnim osvrtom na zakonodavstvo toga vremena” (457-463) Zlatko Đukić iz Osijeka bavi se starovjekovnim zakonodavstvom kojim je bilo regulirano stanovanje. Zakonodavstvo je reguliralo kvalitetu izgradnje, potrebe i razne vrste zaštita ukućana (od požara, provala i sl.). Rješavani su i problemi stjecanja vlasništva nekretnina. Najstariji poznati pisani zakoni su Hamurabijev i Bilalamov zakonik. Rimsko pravo je dovelo neke pravne propise do savršenstva te su tako rimske norme postale većim dijelom temelj modernoga europskog zakonodavstva.

Anton Percan iz Pule (“Kontinuitet stanovanja i nastambi u starom Raklju”, 465-471) razmatra kontinuitet stanovanja na ovom dugogodišnjem istarskom pograničnom prostoru (između Histra i Liburna, *Italicuma* i Plirika, potom Istre i ranosrednjovjekovne hrvatske države te između novovjekovnih država) koje ima dugu tradiciju, što autor potvrđuje nalazima na terenu i tumačenjem ranijih istraživačkih rezultata.

Vedrana Jović Gazić iz Zadra (“Promjene u stanovanju i stambenoj arhitekturi Jadera. Transformacija antičkog u kasnoantički i srednjovjekovni grad”, 473-488) utvrđuje kako antička stambena arhitektura nije dovoljno istražena na području Jadera, za razliku od istraženosti srednjovjekovne arhitekture s izoliranim sakralnim objektima. Smatra da je ustanov-

ljen kontinuitet, ali i da je potrebno proširiti sustavna istraživanja i dobiti nove egzaktne nalaze.

U rubrici "Novitates" (489-526) prikazani su tijekom i najnoviji rezultati istraživačkih kampanja tijekom 2010. godine. Tako su Vesna Girardi Jurkić, Kristina Džin, Aleksandra Paić i Zrinka Ettinger Starčić ("Vižula kod Medulina. Rezidencijska maritimna vila: istraživačka kampanja 2010.", 489-503) predstavile i rastumačile najznačajnije nalaze najnovijega godišnjeg istraživanja na poluotoku Vižuli. Prikaz bogatoga podmorskog nalazišta u uvali Caska na Pagu donijele su Irena Radić Rossi i Giulia Boetto ("Šivani brod u uvali Caska na Pagu – istraživačka kampanja 2010.", 505-513). Autori posljednjega teksta iz ove rubrike ("Loron-Lorun, Parenzo-Poreč, Istria. Una villa maritima nell'agro parentino: la campagna di ricerca 2010", 515-525) su Vladimir Kovačić, Antonio Marchiori, Yolande Marion, Guido Rosada, Corinne Rouse i Francis Tassaux, koji su predstavili najnovija saznanja u dugogodišnjem istraživanju keramičarsko-proizvodnoga lokaliteta u Lorunu kraj Poreča.

Dvadeseti je broj *Histrie antique* jubilaran pa je glavna urednica u uvodniku najavila namjeru da se tijekom 2012. godine izradi bibliografija izišlih svezaka ovoga značajnoga međunarodnoga časopisa. To je ujedno primjer kako se kroz dugi niz godina, uz puno truda, razumijevanja i zalaganja, može izdavati časopis bogat prilozima u boji i kvalitetnim člancima domaćih i međunarodnih znanstvenika i stručnjaka. Ukupnom kvalitetom prikazani svezak časopisa ravan je prijašnjim izdanjima i ne treba sumnjati da će i u idućim brojevima intrigantnost sadržaja biti na razini dosadašnjih te da će ponajprije arheološko-povijesna, ali i ostala zainteresirana javnost imati razloga i nadalje pratiti i znanstveno-stručno koristiti se tekstovima pisanim hrvatskim i drugim jezicima s odgovarajućim sažecima. Časopis je našao svoje mjesto u knjižnicama mnogobrojnih institucija Hrvatske i svijeta te se objavljeni članci često upotrebljavaju i citiraju prilikom pisanja znanstvenih arheoloških i drugih srodnih uradaka.

Mirko Jurkić